

Sygn. akt II CSKP 749/22

POSTANOWIENIE

Dnia 15 grudnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Marcin Krajewski (przewodniczący)

SSN Grzegorz Żmij (sprawozdawca)

SSN Paweł Czubik

w sprawie z wniosku A. spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w S.
z udziałem S.O. i U.O.
o stwierdzenie nabycia spadku,
po rozpoznaniu 15 grudnia 2022 r. na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
skargi kasacyjnej uczestnika S.O.
od postanowienia Sądu Okręgowego w Gdańsku
z 10 lipca 2019 r., sygn. akt XVI Cz 289/19,

**uchyla zaskarżone postanowienie i przekazuje sprawę Sądowi
Okręgowemu w Gdańsku do ponownego rozpoznania i
rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Postanowieniem z 10 lipca 2019 r. Sąd Okręgowy w Gdańsku, w sprawie z wniosku A. sp. z o.o. z siedzibą w S. z udziałem S.O. i U.O. o stwierdzenie nabycia spadku, oddalił zażalenie uczestnika S.O. na postanowienie Sądu Rejonowego w Wejherowie z 28 czerwca 2018 r. umarzające postępowanie w sprawie.

W uzasadnieniu postanowienia Sądu Rejonowego wskazano, że postępowanie w sprawie zostało zawieszone 6 czerwca 2017 r. na mocy art. 182 § 1 zd. 1 k.p.c., albowiem wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w

ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu ani nałożone na wnioskodawcę zobowiązanie nie zostało przez niego wykonane. Roczny termin do złożenia wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania upłynął 6 czerwca 2018 r., zaś samo postanowienie o zawieszeniu postępowania nie zostało zaskarżone ani przez wnioskodawcę, ani przez uczestników postępowania.

Sąd Okręgowy nie uznał zasadności zażalenia uczestnika. Przyjął, że umarzając postępowanie zawieszone na zgodny wniosek stron oraz z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c., sąd nie bada, czy przyczyna wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała. Ponadto wskazał, iż redakcja przepisów o umorzeniu postępowania jest kategoryczna i ustawodawca nie pozostawił decyzji w tym przedmiocie uznaniu sądu, który musi umorzyć postępowanie. Artykuł 182 § 1 zd. 1 k.p.c. nie stwarza też żadnych wątpliwości odnośnie do tego, że przyczyną umorzenia postępowania jest tylko niezgłoszenie wniosku o podjęcie postępowania. Sąd Okręgowy stwierdził, że przyczyny wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania na podstawie art. 177 k.p.c. winny być badane w postępowaniu odwoławczym od tego postanowienia, a nie w postępowaniu odwoławczym od postanowienia o umorzeniu postępowania na skutek art. 182 § 1 k.p.c. bowiem Sąd drugiej instancji związany jest treścią prawomocnego postanowienia o zawieszeniu postępowania. Sąd Okręgowy wskazał, że na obecnym etapie postępowania nie było możliwości badania zasadności postanowienia o zawieszeniu postępowania. Za bezprzedmiotowy uznał także zarzut, iż postanowienie o zawieszeniu postępowania z 6 czerwca 2017 r. zostało doręczone pełnomocnikowi skarżącego dopiero 24 stycznia 2018 r., albowiem termin roczny liczy się od daty wydania postanowienia. W powyższych okolicznościach Sąd Okręgowy, uznał zarzuty podniesione w zażaleniu za nieskuteczne i nie mogące podważyć rozstrzygnięcia Sądu pierwszej instancji.

Skargą kasacyjną z 17 października 2019 r. uczestnik postępowania S.O. zaskarżył w całości postanowienie Sądu Okręgowego w Gdańsku z 10 lipca 2019 r., wnosząc o jego uchylenie w całości, ewentualnie uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi drugiej instancji do ponownego rozpoznania, nadto, uchylenie w całości lub w części – obok zaskarżonego

postanowienia – także postanowienia Sądu pierwszej instancji i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania temu samemu Sądowi lub równorzędnemu; a także rozstrzygnięcie o kosztach postępowania z uwzględnieniem kosztów postępowania kasacyjnego. Zaskarżonemu orzeczeniu w skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie następujących przepisów postępowania:

1. art. 177 § 1 pkt 6 w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., polegające na przyjęciu, iż brak uiszczenia przez wnioskodawcę zaliczki na opublikowanie ogłoszenia spadkowego stanowi podstawę do zawieszenia postępowania z powodu „braku wykonania innych zarządzeń Sądu” (treść pkt 6 art. 177 k.p.c.), podczas gdy przepis ten znajduje zastosowanie jedynie w przypadku zaistnienia w toku sprawy uchybień o charakterze formalnym;
2. art. 83 ust. 1 i 2 w zw. z art. 113 u.k.s.c. w zw. z art. 672 i 673 k.p.c. poprzez brak zarządzenia sfinansowania wydatku w postaci zaliczki na ogłoszenie spadkowe ze Skarbu Państwa i rozliczenia jej w orzeczeniu kończącym, w szczególności mając na względzie, iż w ramach zapewnienia spadkowego złożonego przez spadkobiercę podniesiony został fakt, że - poza ujawnionymi – istnieją inni spadkobiercy, zatem (zgodnie z art. 673 k.p.c.) zarządzenie ogłoszenia spadkowego stało się obligatoryjne, zaś brak uiszczenia zaliczki nie może stanowić przyczyny wstrzymującej tok postępowania;
3. art. 182 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, iż umarzając postępowanie zawieszone z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c., Sąd nie powinien badać, czy przyczyna wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała, podczas kiedy badanie takie winno być prowadzone, zwłaszcza w szczególnych przypadkach;
4. art. 182 § 1 k.p.c. poprzez przyjęcie, iż termin roczny na złożenie wniosku o podjęcie postępowania rozpoczyna bieg od dnia wydania postanowienia, podczas kiedy w niniejszej sprawie upłynęło ponad 6 miesięcy pomiędzy wydaniem postanowienia, a jego doręczeniem pełnomocnikowi skarżącego.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Skarga kasacyjna była oparta na uzasadnionych podstawach.

W pierwszej kolejności kontroli należało poddać zarzuty naruszenia art. 182 § 1 k.p.c. Zgodnie ze wspomnianym przepisem (w brzmieniu obowiązującym na datę wydania postanowień Sądów pierwszej i drugiej instancji) Sąd umarza postępowanie zawieszone na zgodny wniosek stron lub na wniosek spadkobiercy, jak również z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c., jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu. Ponadto Sąd umorzy postępowanie w razie stwierdzenia braku następcy prawnego strony, która utraciła zdolność sądową, a w każdym razie po upływie roku od daty postanowienia o zawieszeniu z tej przyczyny. Sąd także umorzy postępowanie w razie śmierci strony po upływie lat pięciu od daty postanowienia o zawieszeniu postępowania z tej przyczyny.

W starszym orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmowano, że umarżając postępowanie zawieszone z przyczyn wskazanych w art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c., Sąd nie powinien badać, czy przyczyna wskazana w postanowieniu o zawieszeniu postępowania rzeczywiście istniała, bowiem według art. 365 § 1 k.p.c. prawomocne orzeczenie wiąże Sąd, który je wydał, oraz inne Sądy. Wskazywano, że moc wiążąca prawomocnego orzeczenia Sądu charakteryzuje się dwoma aspektami: pierwszy odnosi się do istnienia prawomocnego orzeczenia, a drugi przejawia się w jego mocy wiążącej jako walorze prawnym rozstrzygnięcia zawartego w treści orzeczenia. W konsekwencji przyjmowano, iż prawomocne postanowienie o zawieszeniu postępowania ma charakter prejudycjalny dla umorzenia postępowania, co do powołanej w tym postanowieniu podstawy prawnej określającej przyczynę zawieszenia. Argumentowano też, że według art. 182 § 1 k.p.c. sąd umarza postępowanie, jeżeli wniosek o podjęcie postępowania nie został zgłoszony w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu, gdyż użycie słowa „umarza” oznacza, że sąd musi wydać postanowienie o umorzeniu, gdy tylko spełniona jest przesłanka podana w tym przepisie, a niewątpliwie przesłanką umorzenia postępowania jest niezgłoszenie wniosku o podjęcie postępowania w ciągu roku od daty postanowienia o zawieszeniu. W efekcie przyjmowano, że

prawomocne postanowienie Sądu o zawieszeniu postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 5 i 6 k.p.c. ma wiążący charakter (art. 365 § 1 k.p.c.) co do przyczyny zawieszenia przy rozważaniu zastosowania art. 182 § 1 k.p.c., choćby podstawa zawieszenia została błędnie przyjęta przez Sąd przy wydawaniu postanowienia o zawieszaniu postępowania (postanowienie Sądu Najwyższego z 1 kwietnia 2014 r., I PK 257/13).

Obecnie w orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się, że wykładni art. 182 § 1 k.p.c. należy dokonywać z poszanowaniem konstytucyjnego prawa strony do merytorycznego rozpatrzenia sprawy przez Sąd oraz zasady sprawiedliwości proceduralnej, a zatem należy dokonać sprawdzenia, czy przyczyna zawieszenia postępowania istniała i czy była przyjęta zasadnie, tak by wykluczyć sytuację, że już tylko formalistyczna czynność umorzenia postępowania pozbawia stronę prawa do Sądu w rozumieniu uzyskania merytorycznego rozstrzygnięcia. W sytuacji, gdy dochodzi do zderzenia dwóch wartości tj., konstytucyjnego prawa do rozpatrzenia sprawy przez Sąd i wymogu przestrzegania prawa pod postacią rygorów proceduralnych, których celem jest przeciwdziałanie przedłużeniu procesu ponad rozsądną miarę, rację należy przyznać konstytucyjnej gwarancji praw obywatelskich. Sąd Najwyższy w uchwale z dnia 25 lutego 1985 r., III CZP 86/84 (OSNC 1985, nr 11, poz. 1680), przyjął, że Sąd może uwzględnić wniosek o podjęcie zawieszonego postępowania lub podjąć z urzędu zawieszone postanowienie nie tylko wówczas, gdy ustała przyczyna zawieszenia postępowania, ale także wtedy, gdy wbrew swemu postanowieniu o zawieszeniu postępowania dojdzie do wniosku, że przyczyna taka w ogóle nie istniała. Podjęciu w takim wypadku zawieszonego postępowania nie stoi na przeszkodzie prawomocność postanowienia o zawieszeniu, gdyż postanowienie o podjęciu postępowania nie jest równoznaczne z uchyleniem postanowienia o jego zawieszeniu. Wskazał też, że prawomocność postanowienia, jako orzeczenia o charakterze czysto procesowym, nie obejmuje motywów – przesłanek zawieszenia postępowania – oraz, że w konkretnej sytuacji samo postanowienie o zawieszeniu postępowania nie jest w żadnej mierze wzruszalne, nie podlega ono ani uchyleniu, ani zmianie. W uchwale tej Sąd Najwyższy, odwołując się do wcześniejszej linii orzeczniczej, opowiedział się za kontynuowaniem wykładni dopuszczającej następczą kontrolę

zasadności właściwej, odpowiednio do konkretnej sytuacji procesowej, podstawy zawieszenia postępowania (wyrok Sądu Najwyższego z 9 marca 2017 r., II UK 14/16).

Przenosząc powyższe rozważania na grunt przedmiotowej sprawy, rację ma skarżący, iż Sąd Okręgowy, rozpoznając zażalenie, dopuścił się obrazy art. 182 § 1 k.p.c., poprzestając na językowej wykładni art. 182 § 1 k.p.c. i w konsekwencji nie dokonując kontroli przyczyn zawieszenia postępowania, a zatem nie analizując, czy strona nie została pozbawiona prawa do merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy przez sąd.

Nie doszło jednak do uchybienia art. 182 § 1 k.p.c. w zakresie, w jakim uczestnik postępowania zarzucał naruszenie ww. przepisu poprzez przyjęcie przez Sąd drugiej instancji, iż termin roczny na złożenie wniosku o podjęcie postępowania rozpoczyna bieg od dnia wydania postanowienia, podczas gdy w niniejszej sprawie upłynęło ponad 6 miesięcy pomiędzy wydaniem postanowienia a jego doręczeniem pełnomocnikowi skarżącego. Sąd Najwyższy zważył, iż niewątpliwie treść art. 182 § 1 k.p.c. nie pozostawia żadnych wątpliwości, iż datą, od której należy liczyć roczny termin do złożenia wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania, jest data wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania. Kategoryczność i jednoznaczność przytoczonego przepisu nie dopuszczają innej wykładni art. 182 § 1 k.p.c. nawet w świetle wspomnianych wyżej zasad konstytucyjnych. Roczny termin jest na tyle długi, iż skutecznie umożliwia uczestnikom postępowania realizację prawa do sądu i obrony swych praw. W świetle treści art. 182 § 1 k.p.c. wspomnianą datą początkową biegu terminu do złożenia wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania nie jest data doręczenia postanowienia o zawieszeniu postępowania uczestnikom postępowania lub ich pełnomocnikom. Bez znaczenia w realiach analizowanej sprawy jest też okoliczność, iż od daty wydania postanowienia o zawieszeniu postępowania do chwili doręczenia jego odpisu pełnomocnikowi skarżącego upłynęło ponad 6 miesięcy, skoro uczestnik postępowania wciąż posiadał potencjalną i realną możliwość do złożenia wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania, które m.in. ze względu na jego bierność zostało umorzone. Znaczne opóźnienie w doręczeniu odpisu postanowienia skarżącemu, choć nie powinno mieć miejsca, nie miało jakiegokolwiek wpływu na

brak wniesienia przez uczestnika postępowania wniosku o podjęcie zawieszonego postępowania.

Skutecznie skarżący zarzucił również Sądowi Okręgowemu naruszenie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c. oraz art. 83 ust. 1 i 2 w zw. z art. 113 u.k.s.c. w zw. z art. 672 i 673 k.p.c. Istotą obydwu zarzutów była odpowiedź na pytanie, czy nieuiszczenie zaliczki na wydatki związane z ogłoszeniem spadkowym mogło skutkować zawieszeniem postępowania stosownie do art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. w zw. z art. 13 § 2 k.p.c., gdyż sprawie nie można było nadać dalszego biegu, wobec niewykonania „innych zarządzeń”. W orzecznictwie Sądu Najwyższego wskazuje się, iż przez pojęcie „inne zarządzenie” należy rozumieć zarządzenia odnoszące się do zagadnień formalnych, w żadnym zaś razie art. 177 § 1 pkt 6 k.p.c. nie dotyczy przypadku niezastosowania się przez strony do postanowień dowodowych wydanych przez Sąd (postanowienie Sądu Najwyższego z 14 kwietnia 1967 r., II CZ 25/67). Co więcej, Sąd w przedmiotowej sprawie miał obowiązek działania z urzędu, skoro zapewnienie spadkowe uznał za niewystarczające i zdecydował się na dokonanie w prasie ogłoszenia celem poszukiwania spadkobierców, co jest czynnością obligatoryjną w świetle art. 672 k.p.c. w zw. z art. 671 k.p.c. W konsekwencji Sąd był ustawowo zobligowany do działania z urzędu i dokonania czynności połączonej z wydatkami zgodnie z art. 83 ust. 1 u.k.s.c.). Podkreślić też należy, że uczestnik postępowania nie miał wpływu na czynności podejmowane przez wnioskodawcę, który został zobowiązany do wniesienia zaliczki. Co więcej, nieuiszczenie zaliczki mogło mieć w ocenie Sądu Najwyższego na celu doprowadzenie do zakończenia postępowania przez wnioskodawcę, który wcześniej nieskutecznie, wobec braku zgody uczestnika postępowania, cofnął wniosek. Konstatując, nie było podstaw do zastrzegania rygoru zawieszenia postępowania na wypadek nieuiszczenia zaliczki na wydatki związane z ogłoszeniem spadkowym, a następnie podjęcia decyzji o zawieszeniu postępowania, wobec niewykonania tego zarządzenia. W powyższych okolicznościach umorzenie postępowania w sprawie z powodu niewykonania zarządzenia Sądu ewidentnie uderzało w prawo skarżącego do merytorycznego rozpoznania sprawy przez sąd, co z kolei naruszało zasadę sprawiedliwości i rzetelności proceduralnej.

Z tych względów Sąd Najwyższy, na podstawie 398¹⁵ § 1 k.p.c., uwzględniając skargę kasacyjną uczestnika postępowania S.O., uchylił zaskarżone postanowienie, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania kasacyjnego.

as

l.n